

EEN EENZAME AVOND

DE namiddag is minuut na minuut uit het bestaan gestoten door de vooruitschuivende uurwerkwijsers, om nooit meer terug te keren. Onopgemerkt, zoals vele dagen en weken onopgemerkt zijn vervlogen; en zoals de meeste in Kongo: drukkend en warm, maar niet druk en zonder overijling.

De avond is ingevallen. Een onbelangrijk strookje wereld in het zuidelijk halfrond, langs de Kongostroom, ligt in de gril-lige greep van een droog geweld.

De duisternis hangt over de stroom, de vlakke en de bergen als een dekzeil. De bliksem speelt, met een aanhoudende evi-dentie van godsbewijs en menselijke ontoereikendheid, tussen opeengetaste wolken. Een paar zeldzame bomen langs de stroom duiken in de klaarten telkens op als masten van sche-pen in nood. Er is echter geen rechtstreeks contact tussen het eigenwijze spel boven en de aarde onder, behalve dat de mens getuige is van een vreemde majesteit, waarin hij zit opge-sloten: akteur in de lichtbundels van een filmstudio.

Over de ganse vlakke tussen de bergen en de stroom valt geen druppel regen. Zelfs de bliksem-lansen en ineengeplooid vuurschichten richten zich niet naar de grond: men kan ze zien slingeren of boren in platte beweging, van de ene wolk in de andere verdwijnend, waar zij een explosie van licht aan-steken, of zich opdringen naar de hoogte als een roekeloze bergbeklimmer.

Er is een ongewone strijd tussen de maan en de aangedikte, werkelijk overdreven beladen wolken. Het is de aanvang van het droge seizoen. De wolken zullen afdrijven zonder zich op te lossen...

Een staatsbediende volgt dit natuurleven van uit zijn tent. Hij is hierheen gezonden om gedurende een paar weken een lokale palaber te onderzoeken en op te klaren. Hij heeft zijn tenten opgeslagen op enkele meters van de oever. Hij woont en werkt er, alleen, geholpen door een paar boy's, die nu het dorp zijn ingetrokken.

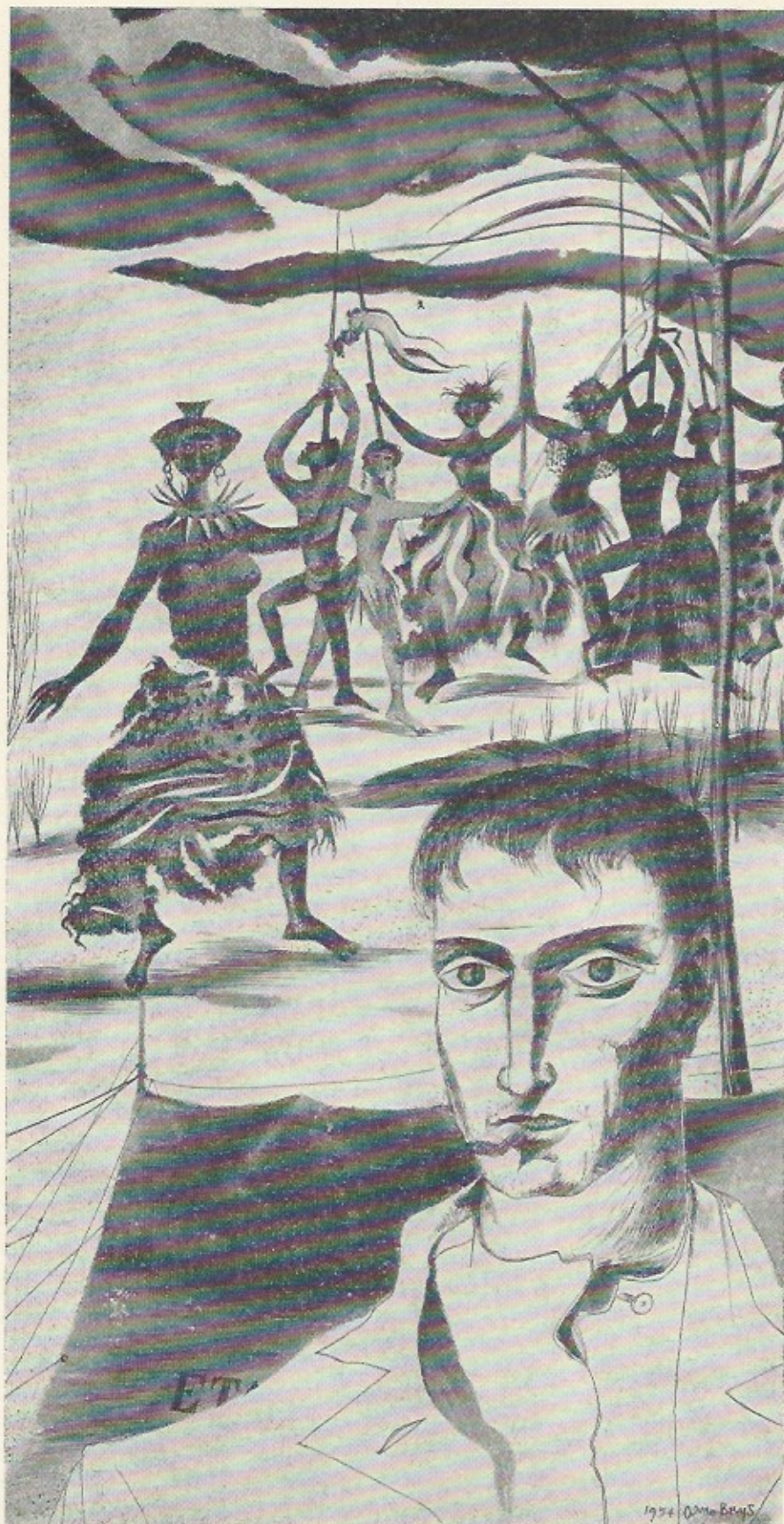
Hij is een jonge man, krachtig van bouw, en open van ka-rakter. Zijn ogen leven scherp, zijn haren staan onverzorgd en kort geknipt. Zijn ruwheid is niet ongenadig of taktloos, maar slechts een afwerpen van overbodig formalisme, en een schone vertrouwdheid met de natuur. Zoals het ook wel in de bedoeling zal gelegen hebben, toen God het plan opvatte de mens te maken.

De ganse namiddag heeft hij inlanders onderhoord, de ver-slagen zijn opgemaakt, en de avond is voor hem.

Hij heeft een sigaret opgestoken, en zich in een ligzetel ge-installeerd. Hij kijkt naar de opgehitste en ontvlammende wol-ken, en herkent in die wolken zijn eigen bestaan: afdrijven, zonder zich op te lossen.

De laatste dagen, in zijn alleen-zijn, vooral de lange avon-den, heeft hij in zich een zekere onrust waargenomen. Hij heeft er niet bepaald aandacht aan geschonken, en een boek of een stukje op zijn mondharmonika bezweerde elke verdere doorbraak. Maar nu obsederen hem die wolken. Hij moet te-rugdenken aan de woorden waarmee hij de aantekeningen in zijn dagboek vandaag afsloot: «...en de rest van de dag heb ik voor mezelf.»

Heeft hij wel iets van het leven voor zichzelf? Licht een eerste vereiste, om het leven aan te kunnen, in zijn oprechtheid

en wezenheid, niet in een gedurig geven en in een niets begeren? Deze gedachte heeft hij nog van een oude professor, die een heilige was, maar soms rare en vervelende dingen kon zeggen. Nu proeft hij ineens het vlees van deze uitspraak. Hij kan het niet uitdrukken, maar hij voelt hoe de oneindigheid van zijn innerlijk bewegen heel weinig heeft aan het aktuele bestaan.

Twee jaren geleden verliet hij Europa. De mathematische berekenende en gemekaniseerde grafiek van het hyperbeschaafde denken en bewegen was hem te bekrompen geworden, natuurvreemd, vernederend en dodend.

Nog altijd hoopt hij nu dat zijn vluchten een triomf zal worden. De twee voorbije jaren zijn inderdaad heerlijk geweest in hun verrassende tegemoetkoming aan zijn verlangen: hij kon vrij staan als mens tegenover God en zichzelf. Dit is zijn rijkste ervaring geworden: dat het mogelijk is hier ten volle te leven naar de geest zonder te verstarren in de vorm.

Doch voor de kleine onrust van de laatste dagen, die hij moet doorbrengen zonder enig beschaafd en hoogmenselijk contact, een onrust die zich deze avond hoog opwerpt, en een kompositum vormt van uiteenlopende gevoelens, — hij weet er geen naam voor. Hij verlangt naar een bekend gezicht, naar een woord waarin een ziel steekt, naar een gebaar waarmede hij vertrouwd is; hij verlangt eens buiten zichzelf te kunnen treden.

Dagenlang leeft hij in een vreemd midden, waar hem de diepste inhoud van de waarden ontgaat, waar de gebaren die de pleidooien onderlijnen ruw zijn, onbedwongen en niet afgewerkt, of wild in de avonddansen.

Hij vindt geen antwoord, en geen voldoening in zichzelf, en het verveelt hem. Een derde sigaret wordt opgestoken. Misschien is het reeds een vijfde of een zesde.

Plots herinnert hij zich dat er op

deze avond feest is, in het andere halfroond, bij de zijnen thuis. Zijn gedachten starten voor een verre reis, en hij volgt, een voor een, zijn verwanten en vrienden. Hij ziet hen leven. Hij ziet hen feesten. Elk op zijn eigen manier. Heel duidelijk hoort hij de muziek, — ze hielden steeds van klassieke werken, zelfs op vrolijke bijeenkomsten; het heeft altijd gezelligheid en hoogstaande atmosfeer gegeven. Ook deze avond weer. Zijn jongste zus beheerst het klavier. Een zacht neuriën van de aanwezigen overbrugt de feilen, want zij is weer zenuwachtig, zijn jongste zus, zoals altijd. Zijn foto staat schuin op de piano. Er zijn verse bloemen gezet in de vaas, die hij zelf nog boetseerde en schilderde. Het zijn de eerste lentebloemen, die Vlaanderen zo bekoorlijk kunnen maken. Een vriend staat recht en zet een heildronk in op de afwezige in de tropen...

De afwezige in de tropen wordt er door aangegrepen en ontroerd, wil antwoorden, — en hoort ineens nog alleen het rauwe geluid van een inlands orkest, en ziet nog alleen de veelkleurige autosuggestie van de natuur. De bliksem blijft spelen. De wolken drijven af, doch lossen zich niet op. De jonge staatsbeambte vindt meteen de naam voor deze nieuwe ervaring: eenzaamheid.

Wanneer hij pas in de kolonie was aangekomen, had hij zich vreemd gevoeld, doch niet eenzaam. Toen wantrouwde hij zichzelf omdat er de ervaringen niet waren; hij was niet langer centrum van zijn mikrokosmos, noch criterium voor het beoordelen van wat hij zag en hoorde.

Met de tijd is hij echter ingeburgerd geraakt; — hij kent de voortekenen van het weder, van het eigen spoor der beesten, de onbetrouwbaarheden in de insektenwereld, de bewegingen van het water. Hij kent de nieuwe mensen, hun tonaliteit en hun begeren, de illegaliteit van hun logica en hun ganzengang over de boswegelkes. Hij is weer zelfzeker geworden.

Men wordt ineens vreemd, en dit neemt dan geleidelijk af. Heel anders is het met de eenzaamheid: zij komt niet ineens op, doch groeit gestadig aan.

De jonge staatsbeambte is er zich deze avond in een flits van bewust geworden hoe er in ogenschijnlijk geluk en rust veel bedrog kan zijn. Nu hij zich over zichzelf begint te bezinnen, ziet hij zich als een eenzame.

De wereld draait en keert zich, en wat betekent ten slotte al zijn begeren en ontberren, zijn beminnen en werken, in een midden met een sluimerende ziel die niet begrijpt en niet erkent. Het zou beter zijn een steen te beminnen, want dan zou hij niet te worstelen hebben met illusies die hij had opgebouwd. Wat zin heeft het, — moest het zijn betekenis niet vinden buiten deze wereld.

Hij kijkt door de deuropening van de tent; een paar late roeiers slaan artificieel hun paddels in het water, op het geskandeerde bevel van de hoofdroeier, dat monotoon hangt in de avond. Hij ziet de mensen over de weg, hun vlugge stap, de een na de ander, — ze praten zonder om te zien, soms twee of drie ineens. Hij ziet de bergen, de bomen en de stroom. De lucht, de wolken en de bliksem. En, hoewel hij die niet ziet, weet hij boven hem miljoenen sterren staan. En ver van hem de wereld die hij heeft ontvlucht.

Wat is hij daarbij? Wie of wat ziet hem nu aan? Wat kan hij ervan bereiken? Wien of wat kan het deren, dat hij hier zit bij hart- en geestvreemde mensen, alleen; en dat hij nu de ganse wereld zou willen omvatten, doch opgesloten zit binnen de linnen hut die hij zelf heeft opgeslagen...

Met deze ongewone gewaarwording weet hij niet goed weg. Zijn doorzicht deze namiddag, in de grote en ingewikkelde palaber, was vaster, en zijn doortasten kordater. Hij aarzelt. Hij moet bekennen dat de voorbije maanden een klein bedrog met zich droegen, want hetgeen hij was menen te ontvluchten is hem vergezeld: de eenzaamheid. Helder kan hij nu zijn westerse tegenzin ontleden: de beschaving heeft de mensen zo onhandig bij elkaar gebracht dat ze van elkaar zijn gaan schrikken, en niet meer in staat zijn een ziel te steken in de konventioneel-statische banden. De westerse mens is een-eenzame. Meer dan hij moest. Die eenzaamheid heeft hij willen ontvluchten. Twee dagen heeft hij geleefd te midden van verassing en oprechte natuur, en zichzelf was hij vergeten.

Maar deze avond ziet hij echter in dat hij zichzelf gebleven is. Hij heeft de ziekelijke eenzaamheid van het Westen kunnen afleggen, doch de eenzaamheid van alle mensen is hem bijgebleven, — de eenzaamheid van onze grootheid, het alleen zijn in al het grote van ons bestaan, in onszelf.

Het staat getekend in de wolken, die afdrijven, doch zich niet oplossen. In zijn geheel kan hij zijn bestaan aanvaarden en verheffen, maar niet ontgaan noch vernietigen.

Moest hij zo ver gaan, om te ontdekken dat de mens blijvend eenzaam is? Loont het de moeite het Westen te verlaten omwille van zijn ziekelijkheid? Had hij evengoed voor zichzelf ginder de ziekte kunnen helen, want die ziekte tast de mens niet meer aan dan zijn geest het toelaat. De grote eenzaamheid echter kan hij toch niet oplossen; hij kan haar verdrijven. Hij denkt aan zijn jeugd, zijn studententijd, zijn vrienden, de God uit de stilte en de God uit het trekkerslied, — ook dit is hem nu vleesgeworden bezit: dat die Goden uit de verschillende momenten van zijn jeugd één dezelfde is: Deze waar hij niet tegen op kan, tenzij met zijn liefde. Deze die aan de oorsprong ligt van zijn eenzaamheid. Hij denkt aan al het goede dat hij met het minder goede heeft verlaten. Een groot heimwee drijft hem, al is het slechts in de geest, naar gemeenzaamheid met God en wat hem lief is.

In zijn koffers vindt hij, tussen een paar boeken, de Boerenpsalm van Timmermans. De schone Vlaamse psalm van en over de Vlaamse mensen, die hij kent. Hij leest er in. Leest. Verliest er zich in, — en vindt zich uiteindelijk terug. Hij ziet er de mens in het leven, zoals hij is buiten de dromen, de mens van het Hooglied, de Salomonskracht en de Davidszwakte. En voor dit alles het schone hoogmenselijk begrip. Een rake ontmoeting met het leven is doeltreffender dan een filosofische afspraak.

Het is laat geworden als het boek wordt opzij gelegd. Insekten met en zonder naam zwermen rond het petroleumlicht. De jonge staatsbeambte neemt nog eens zijn mondharmonika. In het dorp is het orkest stilgevallen. Door de bomen en tussen de hutten dwaalt nu een licht verzoeken van de stilte. Zachte

tonen die op en neer gaan als een koortsgrafiek. Die harmonika heeft hem vergezeld tot in de dichtste oerwouden. Vaak werd hij dan gedwongen haar te bespelen. Hij wist toen niet waarom. Maar nu ziet hij dat hij aan het woud een ziel moest geven, om niet langer eenzaam te zijn. De eenzaamheid heeft

hij dan kunnen afdrijven ; nooit heeft hij haar kunnen oplossen. Want telkens duikt zij weer op.

ILL. : ARNO BRYS

ARTHUR VERTHE